

Костянтин БАЛАБАНОВ,

*ректор Маріупольського державного університету,
Почесний Генеральний консул Республіки Кіпр у Маріуполі,
член-кореспондент НАПН України,
доктор політичних наук, професор;*

Микола ТРОФИМЕНКО,

*проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки)
Маріупольського державного університету,
кандидат політичних наук, доцент*

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ США ПІСЛЯ 11 ВЕРЕСНЯ 2001 РОКУ

Анотація. У статті йдеться про різні моделі публічної дипломатії, які є підґрунтям для суттєвого поліпшення зовнішньої політики США. Проаналізовано Стратегію національної безпеки, яка визначає взаємодію як активну участь Сполучених Штатів у відносинах за межами своїх кордонів. Відповідно до Стратегії США продовжуватиме посилювати відносини з вільною, цілісною та мирною Європою, яка є його невід'ємним партнером у вирішенні питань глобальної безпеки та підтримуватиме прагнення балканських та східноєвропейських країн до євроінтеграції. Описано перехід від обміну повідомленнями, започаткований попередньою адміністрацією, до реляційного підходу, більш орієнтованого на «вислуховування», ніж на «розмову», вказує на значний прогрес у напрямі більш ефективної публічної дипломатії США.

Ключові слова: США, публічна дипломатія, стратегії розвитку, моделі дипломатії.

Теракти в США 11 вересня 2001 року стали відправною точкою для перегляду політики Сполучених Штатів у всіх галузях діяльності держави. Було створено спеціальну Національну комісію щодо терористичних атак на Сполучені Штати (також відома як Комісія 9/11) [1]. Комісія 9/11 була зібрана Конгресом США і президентом з метою розслідувати «факти і обставини, що відносяться до терористичних актів 11 вересня 2001 року» і розробити рекомендації для «уникнення таких трагедій» в майбутньому. Навколо розслідування було значне напруження та виявило прорахунки у дипло-

матичній готовності країни до боротьби з ідеологічними загрозами. Висновки Комісії щодо дипломатії США до 11 вересня були наведені в заключній доповіді лише одним реченням: «Дипломатичні зусилля Держдепу були значною мірою неефективними» [2].

У наступні роки після публікації доповіді вчені, громадські діячі в десятках інших виступів, доповідей, документів, статей і книг намагалися робити те, що Комісія не змогла виконати: визначити, чому американська дипломатія і публічна дипломатія зокрема (дипломатичні зусилля, спрямовані стосовно іноземних громадян) виявилися неефективними.

Важливо те, що на питання було сформовано відповідь. Маргіналізація публічної дипломатії американськими офіційними особами після закінчення холодної війни призвела до розпуску Інформаційного агентства Сполучених Штатів у 1999 році, що спричинило перелом і брак фінансів у системі публічної дипломатії, яка здатна бути ефективною першою лінією захисту від іноземних військових [3].

Важливішим є питання, як публічна дипломатія може стати ефективнішою в майбутньому. На нього не так легко відповісти, хоча на це було витрачено достатньо зусиль. Після терактів 11 вересня 2001 року дев'ять заступників держсекретаря США з публічної дипломатії та зі зв'язків з громадськістю [4] працювали над активізацією та підвищенням ролі публічної дипломатії США, кожен з них пропонував свої програми того, як Америка може «завоювати серця й уми» людей за кордоном. Вчені та практики у сфері публічної дипломатії (політики та інші залучені спостерігачі) також запропонували нові напрями реалізації публічної дипломатії США у XXI сторіччі.

Через п'ятнадцять років після 11 вересня 2001 року й досі не було досягнуто консенсусу щодо ефективної системи публічної дипломатії: який має бути її вигляд або чого вона має досягти. З одного боку ті, хто вважає, що для того, щоб публічна дипломатія була більш ефективною, Сполучені Штати повинні вдосконалити процес комунікації шляхом передачі повідомлень людям за кордоном. Ця думка була основною у період правління Джорджа Буша, що підтверджує рекомендація Комісії 9/11, яка порадила використовувати подвійну стратегію публічної дипломатії, тобто «застосовувати суперечливості ідей»: 1) «визначити, суть [американських] повідомлень, що вони означають» і 2) «захистити ідеали та цінності за кордоном» [5]. Згідно з остаточним звітом Комісії, для захисту нації в новій ері Сполучені Штати повинні робити більше для налагодження комунікації [6].

З іншого боку багато вчених у сфері публічної дипломатії, практиків та залучених спостерігачів вважають, що метод обміну повідомленнями не є ключем до ефективності публічної дипломатії у світі, що змінюється під впливом глобалізації та нових технологій. Швидше за все в умовах глобалізації для успіху потрібна «нова» публічна дипломатія, яка насамперед підтримує плавні та спокійні міжнародні

відносини [7]. Для того щоб публічна дипломатія була ефективною, старі форми дипломатичного монологу мають бути доповнені (якщо не замінені) новими формами дипломатичного діалогу і співпраці.

Це означає, що для публічної дипломатії США відбувся перехід від «розповідей американських історій у світі», як це було під час холодної війни і на початку періоду після терактів 9/11, до періоду «об'єднання зі світом». Президент США Барак Обама заявив про такі кроки майже одразу після входження в Білий дім. У своїй інавгураційній промові він підкреслив принципи взаємності в міжнародних відносинах США, звертаючись до представників мусульманського світу: «Ми шукаємо нові шляхи руху вперед на основі взаємного інтересу та поваги з обох сторін» [8]. Пізніше він наголосив на важливості діалогу і взаєморозуміння у своїй широковідомій каірській промові, в якій закликав до постійних зусиль «слухати один одного; вчитися один у одного; поважати один одного; шукати точки перетину» [9].

Від таких заяв може здатися, що Америка вирішила відвернутися від обміну повідомленнями в рамках публічної дипломатії в бік реляційного підходу, що сприйнявся як більш ефективний метод (і, можливо, більш етичний) посадовими особами США. Проте при ретельному дослідженні виявилось, що адміністрація Обами не повністю охопила всі комунікаційні особливості нової публічної дипломатії.

Реляційна модель публічної дипломатії, заснована на принципах діалогу та взаємності, створює підґрунтя для суттєвого поліпшення зовнішньої політики США. Така модель відображає як інтелектуальні тенденції в публічній дипломатії, так і реалії у все більш взаємозалежному світі, в якому транскордонні мережі влади замінили традиційні державні структури та іноземні аудиторії стали більш важливими у здатності держав виконувати свої зовнішньополітичні цілі [10].

Реляційний підхід також передбачає подвійну мету публічної дипломатії США, викладену Конгресом понад півстоліття тому: «Надати можливість уряду Сполучених Штатів сприяти кращому розумінню Сполучених Штатів в інших країнах, і поліпшенню взаєморозуміння між народом Сполучених Штатів і народами інших країн» [11].

Адміністрація Обами досягла значного прогресу у справі затвердження більш реляційного підходу до публічної дипломатії, заснованого на принципах діалогу та взаємності. Водночас розроблена адміністрацією двостороння модель «асиметричного залучення», в якій діалог використовується як стратегічний інструмент для реалізації інтересів США, не відповідає вимогам традиційного розуміння діалогу, який закликає до двосторонньої моделі «симетричної взаємодії», в якій і нація, і її іноземна аудиторія є суб'єктами переконання та діалогу, що використовуються для досягнення взаєморозуміння та взаємовигоди.

Визнаючи трансформаційні зміни в глобальному суспільстві, вчені і практики в галузі публічної дипломатії закликали до того, щоб на виклики нового часу відповідала «нова публічна дипломатія».

Глобалізація в поєднанні з технологічними інноваціями і новими ме-діа створила новий світовий порядок, в якому національні держави мають менше контролю над традиційними сферами політики і управління, і в цих умовах недержавні суб'єкти стали більш помітними й потужними в світових справах. В результаті, тепер країни мають «взаємодіяти з», а не «спілкуватися з» іноземною аудиторією в пошуках більш плідного та ефективного співробітництва [12].

За словами Яна Мелісена, взаємодія із зарубіжними суспільствами сьогодні «вимагає зовсім іншого підходу до менталітету». Дипломати повинні відмовитися від «ілюзії майже цілковитого контролю над власними ініціативами», треба розвивати «методи ведення інформаційної політики, які досі були невідомі» [13].

На думку професора Мелісена, нова публічна дипломатія більше не обмежується повідомленнями, промо-кампаніями або навіть прямими урядовими контактами із зарубіжними аудиторіями для виконання завдань зовнішньої політики. Йдеться також про побудову відносин з суб'єктами громадянського суспільства в інших країнах і про сприяння розвитку мереж між неурядовими сторонами в країні і за кордоном [14].

У цьому відношенні нова публічна дипломатія відкидає традиційну позицію, що тільки уряд може «здійснювати» публічну дипломатію. На думку професора Ніколаса Кула, відносини мають бути між нацією або іншим міжнародним актором та іноземною аудиторією, але могли б бути також успішними й між двома різними іноземними аудиторіями, залежно від того, які зв'язки актор бажає налагодити [15].

Таким чином, нова публічна дипломатія також передбачає залучення вітчизняної аудиторії до ініціатив у сфері публічної дипломатії.

Професор Ронда Захарна в своєму дослідженні американської публічної дипломатії також наголосила на важливості внутрішньої громадськості, припускаючи, що викликом є питання подолання невідповідності між американськими цілями публічної дипломатії та внутрішніми настроями США щодо іноземних громадян. Відзначаючи, що комунікаційні сторони мають тенденцію до відторгнення, вона сказала, що необхідно подолати наявні прогалини у сприйнятті зовнішньої та внутрішньої громадськості та об'єднати їх [16].

Визначальною рисою нової публічної дипломатії є те, що вона схожа на «вулицю з двостороннім рухом», через яку програми публічної дипломатії більше не рухаються до цільових аудиторій. За старою парадигмою публічної дипломатії комунікація є асиметричною тому, що вона призначена для впливу на ставлення та поведінку громади, що проживає за кордоном, але не обов'язково є країною-спонсором або іншим міжнародним суб'єктом. Як зазначає професор Моган Дутта-Бергман, центральною метою (старої) публічної дипломатії є вплив на країни-реципієнти без доступу до переконання. Відповідно до нової парадигми публічної дипломатії ставлення та поведінка як зарубіжних громад, так і країн-донорів можуть бути змінені [17].

Характеризуючи стару публічну дипломатію, Ейтан Гільбоа зазначає, що вона прагне створити сприятливий імідж політики країни, її дій, політичної та економічної систем, припускаючи, що громадська думка в цільовому суспільстві має переконувати й змушувати приймати цей образ, який буде чинити тиск на уряд, щоб змінити ворожнечу і вплинути на політику. Згідно з професором Райорданом, немає ніякого простору за такого підходу для залучення іноземної громади в справжні дискусії. Повідомлення, доки вони існують, просто здійснюють пропаганду, покликаючи демонструвати переваги позицій певної країни [18].

Основною метою нової публічної дипломатії є не тільки просування політики, але також залучення інших акторів та спілкування з ними щодо розвитку політичного процесу. Згідно з Райорданом, публічна дипломатія, яка ґрунтується на діалозі, вимагає більш відкритого процесу прийняття рішень, в якому встановлені головні політичні цілі, але в якому саме політики виступають як частина процесу діалогу [19].

Марк Леонард розглядає публічну дипломатію як побудову відносин, починаючи з розуміння потреб інших країн, їх культури та народів, а потім пошук галузей для реалізації спільної справи. Алі Фішер і Скотт Лукас аналогічно звертаються до важливості взаємності в мережевому світі. У своїй роботі «Випробування залучення: майбутнє публічної дипломатії США» [20] вони зазначили, що публічна дипломатія повинна забезпечити щось більше ніж вигадливу «двосторонню» реалізацію процесу. В результаті, спільна публічна дипломатія має бути вибудована на широкому розумінні тих, хто залучений, визнанні зацікавлених сторін як цілого і ефективній взаємодії з мережами, складеними зі старих та нових учасників.

Джеффри Коуен і Амелія Арсенаульг розглядають діалог як один з трьох інструментів зв'язку, включно й монолог і співпрацю [21]. На їхню думку, ніщо не може зрівнятися з поезією, ясністю, емоційною силою і запам'ятовуваністю гарно написаної промови. Ніщо так не допомагає будувати взаєморозуміння, як продуманий діалог. І ніщо не створює таке відчуття довіри і взаємної поваги, як співробітництво. Діалог — це важливо, стверджували вони: як символічний жест, який підкреслює, що розумні люди можуть знайти розумні способи та механізми для подолання стереотипів і налагодження взаємин попри соціальні бар'єри. Хоча діалог не може привести до встановлення нових зовнішньополітичних позицій або до зміни поглядів щодо зарубіжних політичних позицій, Коуен і Арсенаульг пояснили: готовність слухати і проявляти повагу до вдумливих альтернативних думок може допомогти уникнути конфлікту, або принаймні полегшити процес порозуміння, допомагаючи учасникам сформулювати свої позиції в простішому і зрозумілішому форматі. Згідно з авторами діалог повинен насамперед мати підходи до способу поліпшення відносин і поглиблення розуміння, а не обов'язково тільки для досягнення консенсусу або для перемоги аргументами [22].

Пітер Краузе і Стівен Ван Евера так само зазначають, що діалог — рівність між сторонами, повага до думки кожної зі сторін, розмова замість монологу, і зусилля, щоб знайти рішення, які відповідають інтересам обох сторін [23].

Характеристики нової публічної дипломатії:

1. Передбачає більш колективний підхід до міжнародних відносин.
2. Сприяє взаєморозумінню між націями / міжнародними акторами і іноземними громадянами.
3. Допомогає будувати і підтримувати відносини між країнами / міжнародними суб'єктами та іноземними громадянами.
4. Полегшує мережеві відносини між організацією і народом як у державному, так і в приватному секторах.
5. Включає внутрішню та іноземну аудиторію.
6. Залучає іноземні аудиторії у політичні процеси.
7. Ґрунтується на принципах діалогу та взаємності.
8. Підкреслює двосторонній зв'язок і взаємодію.
9. Більш активно сприяє налагодженню контактів між людьми та контактів між народами, ніж метод масової передачі повідомлень.
10. Сфокусована на довгострокову побудову відносин.

Хоча існує розуміння серед учених та практиків у сфері публічної дипломатії, що діалог є (або має бути) характерною рисою нової публічної дипломатії: ані концепція, ані практичні рекомендації до діалогу не були повністю обґрунтовані. Наприклад, деякі заклики до більш діалогічного підходу до публічної дипломатії відображають усвідомлення необхідності нового стратегічного підходу до публічної дипломатії, що буде ефективнішим засобом у допомозі націям та іншим міжнародним суб'єктам мати силу і впливати на світові справи. Професор Захарна, наприклад, зазначає, що Америка може отримати «кооперативну перевагу» в глобальних справах шляхом включення мережі зв'язку та сполучної, реляційної стратегії у своїй публічній дипломатії. Ті, в кого найбільш міцні і впливові зв'язки, той і буде владою, що керуватиме в глобальну епоху зв'язку [24].

Хоча «діалог» є комплексним поняттям, що залучає різні інтерпретації, вчені з різних дисциплін, як правило, погоджуються з його фундаментальними принципами. Діалог демонструє передусім якість відносин між людьми і, хоча деякі називають його звичайним процесом інтерактивної комунікації, діалог передбачає більше, ніж просто обмін повідомленнями. Як було зазначено Томасом Келлером, хоча весь діалог може включати двосторонній зв'язок, та не всі двосторонні зв'язки є діалогом [25].

Кеннет Кісна і Роб Андерсон визначають діалог як якість відносин, які виникають хоча б на короткий термін між двома або більше індивідами, та погляди на людську діяльність, що підкреслює їхні діалогічні якості. На думку цих учених, діалог може визначити ставлення, з яким

учасники наближаються один до одного, способи мовлення і їхні дії, наслідки їхньої зустрічі і в якому контексті вони зустрічаються [26].

Іншими словами, діалог — це більше ніж процес або комунікаційна стратегія.

Як зазначав Мартін Бубер, який, на думку багатьох, був батьком сучасної концепції діалогу, «діалог вимагає, щоб учасники враховували теперішній стан іншого чи інших, розуміли суть і зверталися до них з наміром встановити живий взаємний зв'язок». Бубер визначав встановлення діалогу, або «справжнього» діалогу, з «формального» діалогу через обмін ідеями та інформацією [27].

Стенлі Дітц зауважує, що хоча різні концепції і практики діалогу, а також бажаний результат можуть відрізнятися, термін «діалог» звертає нашу увагу на проблеми у «взаєморозумінні» і передбачуваних вигод від його досягнення.

Дітц зазначає, що досягнуто певної згоди між дослідниками щодо ідеальних умов для здійснення діалогу:

- 1) взаємність можливостей для вираження;
- 2) деяка схожість та рівність у вираженні;
- 3) відхід від владних відносин, організаційних позицій і інших зовнішніх владних джерел;
- 4) відкриті дослідження думок учасників і «бажання» вільніше встановлювати їхні інтереси;
- 5) відкритий обмін інформацією та прозорість процесів прийняття рішень [28].

У роботі «Досягнення діалогу» Андерсон, Сісна та Рональд Арнетт синтезували традиції та концепції діалогу, описані Бубером й іншими розробниками теорії діалогу. Вони визначили вісім основних характеристик діалогу:

- 1) безпосередність присутності, або доступність і відносна незацікавленість в інструментуванні конкретних результатів або наслідків;
- 2) виникнення непередбачуваних наслідків, які не можуть повною мірою бути передбачені;
- 3) визнання «незнайомої інакшості», або визнання учасниками, що вони не знають думок, почуттів, намірів або кращої поведінки іншої сторони;
- 4) спільна орієнтація характеризується високим рівнем власного занепокоєння (і своєї політичної позиції);
- 5) уразливість, або ризик, викликаний оприлюдненням своїх ідей для обговорення іншими; бути відкритим для нових ідей і можливість змінювати їх;
- 6) взаємне залучення, що передбачає включення співрозмовника у власних висловлюваннях;
- 7) тимчасовий потік, який передбачає історичну спадкоємність, очікує і передбачає відкритість майбутнього;

8) справжність і достовірність, або презумпція чесності з боку учасників [29].

Інші вчені намагалися визначити основні критерії діалогу в конкретних областях і контекстах. Наприклад, у спробі розробити діалогічний підхід у зв'язках з громадськістю Майкл Кент і Морін Тейлор дослідили основи діалогу з боку філософії, психології, реляційних зв'язків і суспільних відносин, позначивши п'ять характерних рис діалогічної орієнтації, що охоплюють приховані і очевидні припущення, що лежать в основі концепції діалогу:

1) взаємність або визнання того, що організації і громадськість нерозривно пов'язані один з одним; спільна орієнтація;

2) близькість або обмін, в якому проводяться консультації громадськості з питань, які впливають на них у сьогоднішньому, в якому обидві сторони віддані участі і передбачають спільне майбутнє;

3) емпатія, або атмосфера підтримки і довіри; загальна орієнтація та підтвердження або визнання інших;

4) ризик, або неготовність сторін відкритися і сприйняти унікальність інших, бути відкритими для можливих змін;

5) зобов'язання, або обіцянки бути чесними і відвертими один з одним в загальній спробі досягти взаємної вигоди і розуміння, а не перемогти іншого або використати слабкі сторони; готовність до продовження діалогу, щоб досягти взаємоприйнятних позицій [30].

Розглянуті умови, характеристики і особливості діалогу відображають справжність, або «симетричність діалогу», через який інтереси обох сторін представлені таким чином, що можна переконати і дозволити іншій стороні переконати себе. Ця форма діалогу фокусується на взаєморозумінні, співпраці й спільній вигоді. У симетричному діалозі переконання, що відбувається, — це по суті рішення, у якому сторони прийшли до спільного розуміння ситуації.

Інша форма діалогу — «асиметричний діалог», який використовує двосторонній зв'язок і взаємодію, щоб переконати інших у певному погляді для нав'язування власних інтересів. Зворотний зв'язок використовується для регулювання повідомлень і стратегій, щоб зробити спілкування ефективнішим в досягненні конкретних результатів.

Андерсон, Кісна і Арнетт аналогічно зазначили, що для більшості людей діалог з асиметричного, або тактичного погляду має такий вигляд: більшість людей, закликаючи до додаткового діалогу, хочуть більшого розуміння з боку іншої сторони з певного питання. Вони хочуть кращого сприйняття іншою особою та кращого розуміння власних аргументів. Такий погляд суперечить справжньому діалогу, для якого результати непередбачувані і який тримає обидві сторони більш сфокусованими на взаємності і відносинах, ніж на особистих інтересах [31].

До діалогічної моделі публічної дипломатії, якщо вона заснована на принципах справжнього діалогу, входять такі вісім критеріїв:

взаємність, присутність, зобов'язання, автентичність, довіра, повага, співробітництво, ризик [32].

Критерії та вимоги для діалогічної моделі публічної дипломатії:

1. **Взаємність** — потребує взаємодії сторін та взаємності інтересів, а також можливості для вираження.

2. **Присутність** — вимагає, щоб сторони були доступні одна одній і відкриті та були залучені в питаннях, які торкаються їх інтересів в конкретний проміжок часу.

3. **Зобов'язання** — потребують, щоб сторони виявляли активність у відносинах з іншими сторонами і були готові докласти зусиль у досягненні результатів, що задовольнять усі сторони.

4. **Автентичність** — вимагає презумпції чесності, прозорості і відповідності кожної зі сторін.

5. **Довіра** вимагає, щоб поняття авторитету і влади не бралися до уваги, а кожна сторона прислуховувалась до іншої.

6. **Повага** — вимагає від сторін визнати і прийняти особливості іншої, незнайомі погляди і унікальні риси інших.

7. **Співробітництво** — потребує відвертої взаємодії між сторонами, в якій відносини не розглядаються з позиції виграшу чи програшу або як спроба перемогти ідеї іншого.

8. **Ризик** — вимагає прийняття сторонами невизначеності щодо результатів діалогу.

Колишній президент США Джордж Буш встановив методи і підходи, що визначали публічну дипломатію США за часів його президентства. Він заявив: «Я здивований існуванням нерозуміння намірів нашої країни, через які люди будуть ненавидіти нас». «Як і більшість американців, я просто не можу повірити в це. Тому що я знаю, наскільки позитивно ми до всіх налаштовані. Та ми маємо краще робити нашу справу [33].

Вибори президента США Барака Обами позначили новий напрям в публічній дипломатії США. І новий президент, і новий держсекретар Хілларі Клінтон швидко встановили новий порядок у міжнародних відносинах та домоглися великих успіхів, «перезавантаживши» відносини Америки із зарубіжними країнами і народами. Основоположними критеріями глобальної участі та керівними принципами були взаємна повага і розуміння.

Заступник державного секретаря з публічної дипломатії та зв'язків з громадськістю Джудіт Макхейл (2009–2011) так само підкреслювала новий підхід до публічної дипломатії США, заявивши на слуханнях у Сенаті про відновлення взаємодії США з народами світу. Сполучені Штати, сказала вона, «повинні шукати інноваційні способи спілкуватися і взаємодіяти безпосередньо із зарубіжною громадськістю» [34].

З метою оцінки відповідності публічної дипломатії США діалогічним принципам, передбаченим у новій публічній дипломатії, розглянемо чотири політичних документи, в яких адміністрація Обами пред-

ставила свою думку щодо глобальної взаємодії і виклала свої плани зі створення нової публічної дипломатії: стратегія національної безпеки, національні рамки для стратегічних комунікацій, чотирирічна дипломатія, огляд розвитку і стратегічні рамки для публічної дипломатії.

Стратегія національної безпеки

Стратегія національної безпеки (СНБ) визначає взаємодію як активну участь Сполучених Штатів у відносинах за межами своїх кордонів. Обґрунтування участі США переконання, що власні інтереси США разом з інтересами тих, хто за межами кордонів США будуть і надалі спрямовувати взаємодію країни з державами і народами. Згідно з СНБ США просуватимуть міжнародний порядок, що визнає права і обов'язки всіх держав. Як і після Другої світової війни, США має засновувати діяльність за правилами міжнародної системи, просуваючи свої власні інтереси, які слугують взаємній меті [35].

Дві цілі Стратегії національної безпеки 2010 року відновлюють лідерство Америки в світі і формуванні міжнародної системи, яка може вирішити проблеми нової ери. Визнаючи, що в минулому Сполучені Штати процвітали, коли і країна, і національна політика безпеки США пристосувалися до зміни форми замість того, щоб бути цією формою, в Стратегії безпеки записано, що «ми повинні знову позиціонувати Сполучені Штати чемпіоном у взаємних відносинах між націями і народами». В документі визнається необхідність міжнародної співпраці задля вирішення проблем сьогодення і що американське «моральне лідерство ґрунтується головним чином на силі прикладу, а не на спробі нав'язати систему іншим народам». Відповідно до СНБ, участь США буде ґрунтуватися на «взаємних інтересах і взаємній повазі» [36].

Необхідність розширення можливостей в галузі дипломатії є головною метою документа, в якому характеризується державний підхід до зміцнення національного потенціалу: «Наші дипломати є першою лінією, яка покликана залучати, слухати наших партнерів, вчитися у них, поважаючи один одного і шукаючи спільні точки перетину. Дипломати, експерти в галузі розвитку, та інші департаменти Сполучених Штатів повинні мати можливість працювати пліч-о-пліч, щоб мати спільний порядок денний. Нові навички необхідні для сприяння ефективній взаємодії, скликати, підключати і мобілізувати не тільки інші уряди і міжнародні організації, а й недержавні суб'єкти, такі як: корпорації, фонди, неурядові організації, університети, мозкові центри і релігійні організації, кожний з яких все частіше відіграє дедалі більшу роль у питаннях дипломатії та розвитку» [37].

У лютому 2015 року була прийнята нова Стратегія національної безпеки. У Стратегії зазначається, що уряд США завжди був відповідальним за захист власного народу, однак ці зобов'язання виходили й за межі кордонів країни. Уряд США також відчуває відповідальність за налагодження міжнародної безпеки, оскільки це слугує ін-

тересам країни, затверджує відданість партнерам та союзникам і сто-сується вирішення глобальних проблем. Для вирішення питань між-народної безпеки США надає перевагу колективним зусиллям разом із такими своїми партнерами, як НАТО, партнери у Великобританії, Франції, Німеччині, Італії, Японії, Південній Кореї, Австралії, Новій Зеландії, Філіппінах, Таїланді та Ізраїлі. Уряд США посилюватиме потенціал своєї країни та інших держав щодо запобігання конфліктам усередині країн та між ними. Недавнє порушення суверенітету та територіальної цілісності України з боку Росії ставить під загрозу міжнародні норми, які й так сприймалися як дане після закінчення холодної війни. Отже, американські дипломати та лідери мають відігравати основну роль у запобіганні майбутніх конфліктів, допомагаючи їм боротися з тиском та примусом, демонструючи відданість домовленостям зі своїми партнерами [38].

Згідно зі Стратегією уряд США має дотримуватися встановлених цінностей всередині країни та просувати їх за кордоном. Однак деякі авторитарні країни всілякими засобами перешкоджають цьому процесу, йдуть урозріз з демократичними принципами, створюючи загрозу для внутрішньої безпеки. Прикладом є складна військово-політична ситуація в Україні, зумовлена агресією з боку Росії. Однак ми будемо продовжувати мобілізувати міжнародну підтримку для посилення та поширення прав людини в усьому світі. До цього ми закликаємо й уряди інших країн. Нашими партнерами в цьому стануть інші демократії. Ми прагнемо надати збалансовану допомогу і розуміємо, що для просування цінностей ми маємо діяти разом з нашими партнерами. США сконцентрує свої зусилля та ресурси на наданні допомоги країнам у просуванні до більш демократичної системи керування. За останні 15 років деякі країни Східної Європи, Латинської Америки, Африки та Східної Азії стали на вірний шлях переходу до демократичного режиму, однак не без деяких невдач. Уряд США, своєю чергою, продовжуватиме шукати засоби надання підтримки всім успішним починанням та у полегшенні складнощів на шляху переходу до демократії за допомогою інвестицій, торгівлі та підтримки реформ.

Стратегія проголошує, що уряд США відчуває відповідальність за просування світового миру, прав людини, безпеки та процвітання у 21 сторіччі, тому він продовжуватиме ставити вирішення питань, що виникають у цих сферах, пріоритетом своєї зовнішньої політики, розподіляти дипломатичні та інші ресурси грамотно та співпрацювати з багатосторонніми організаціями, такими як НАТО та країнами-членами задля зміцнення та модернізування потенціалу (надаючи гуманітарну допомогу, сприяння підтримці миру і тощо), який зміг би працювати для встановлення безпеки та стабільності майбутніх поколінь.

США продовжуватиме посилювати відносини з вільною, цілісною та мирною Європою, яка є його невід'ємним партнером у вирішенні пи-

тань глобальної безпеки та підтримуватиме прагнення балканських та східноєвропейських країн до євроінтеграції. Російська агресія на території України демонструє, що не слід нехтувати міжнародними нормами та правилами, спрямованими проти територіальної агресії. Уряд США провів низку міжнародних заходів з надання допомоги українцям, які самі обрали своє майбутнє, в якому прагнуть розвивати демократію. США підтверджує свої зобов'язання щодо просування безпеки через активну присутність та спостереження у Центральній та Східній Європі для запобігання подальшим агресивним діям з боку Росії. Уряд підтримуватиме й далі своїх партнерів — Грузію, Молдову та Україну та просуватиме їх безпеку. США продовжуватиме встановлення санкцій для Росії, та вживання інших заходів, які зможуть зруйнувати московську оманну пропаганду незаперечними фактами. Уряд визначатиме випадки російської агресії та допомагатиме союзникам та партнерам встояти перед натиском Росії, навіть у довгостроковій перспективі. Однак США залишатиме двері до більш активної співпраці з Росією в галузях, що становлять спільний інтерес, відкритими, однак, тільки якщо вона обере інший шлях розвитку — шлях мирного розвитку, який поважає суверенітет та перехід до демократії сусідніх країн.

Загалом Стратегія національної безпеки уможливила проаналізувати стан міжнародних справ та роль США в сучасному світі та визначити завдання для американської дипломатії, зокрема публічної.

Національна система стратегічних комунікацій

Президент Обама характеризує національну систему стратегічних комунікацій (НССК, або Національна система), як «всеосяжну стратегію міжвідомчої адміністрації з питань публічної дипломатії та стратегічних комунікацій», наголошуючи, що «з усіх зусиль адміністрації ефективна стратегічна комунікація має важливе значення для підтримки глобальної легітимності та політичних цілей адміністрації». Національна система повторює Стратегію безпеки, закликаючи до розвитку «культури спілкування» в усьому уряді, визнаючи, що нація повинна бути «більш ефективною в нашій запланованій комунікації і брати в ній участь, та поліпшувати процес розуміння відносин, думок, скарг і проблем людей, а не тільки еліт у всьому світі», так щоб можна було «передати надійні, послідовні повідомлення, розробити ефективні плани і зрозуміти як краще наші дії будуть сприйматися» [39].

Цей документ фокусується здебільшого на характеристичі міжвідомчих процесів за участю урядового зв'язку та ролі і обов'язків різних підрозділів та посад, відповідальних за стратегічні комунікації уряду, на поточних зусиллях щодо підвищення ефективності, результативності в цій сфері. «Стратегічна комунікація» зображується як усеохоплювальна «синхронізація слів і справ та як вони будуть сприйняті окремими аудиторіями» і «програми заходів, свідомо спрямованих на спілкування і взаємодію з цільовою аудиторією, зокрема й

здійснення державних справ у галузі публічної дипломатії, та інформаційних операцій» [40].

Цілі США щодо «запланованої комунікації та взаємодії», які подаються як «елементи національної влади», повинні підтримати політичні цілі і досягти таких «особливих результатів»:

- іноземні аудиторії визнають галузі взаємного інтересу зі Сполученими Штатами;
- іноземні аудиторії вважають, що Сполучені Штати грають конструктивну роль у світових справах;
- іноземні аудиторії розглядають Сполучені Штати як шанованого партнера у вирішенні глобальних викликів [41].

У документі також ідеться про необхідність розрізнення «позитивних» зусиль комунікації та взаємодії уряду, які «будуються на взаємній повазі та взаємному інтересі», від зусиль, спрямованих на боротьбу з тероризмом. «Сполучені Штати повинні чітко сформулювати позитивне бачення, визначити, що ми кожного разу, коли це можливо, готові до залучення зарубіжної аудиторії у позитивному сенсі [42].

Чотирирічна дипломатія і Огляд розвитку

Чотирирічні дипломатія і Огляд розвитку («ЧДОР», або «Огляд») визначає публічну дипломатію як «основу дипломатичної місії», яка включатиме в себе «створення регіональних центрів засобів масової інформації, де працюватимуть кваліфіковані комунікатори, щоб гарантувати, що США можуть брати участь в публічних дебатах у будь-якому місці і в будь-який час; будувати мережеві співтовариства, які поділяють інтереси США; і розширяти відносини між народами» [43].

Головними напрямками політики «Огляду» є відновлення і підтримка лідерства Америки і створення нової глобальної архітектури співпраці. Підкреслюючи «цивільну владу» і визнаючи «владу громадськості» — враховуючи «неурядові організації, корпорації, групи громадянського суспільства і людей в усьому світі, які поділяють цілі та інтереси США» — «Огляд» підкреслює партнерські відносини, які можуть допомогти «у становленні і зміцненні безпеки Америки, процвітанню та цінностям в усьому світі». Згідно з ЧДОР, «Ми будемо будувати мережу спілок та партнерств, регіональних організацій і глобальних інститутів, що є міцними і досить динамічними, щоб допомогти нам вирішити сьгоднішні проблеми, адаптуватися до загроз, які стоять перед нами, і скористатися новими можливостями» [44].

У документі підкреслюється, що зусилля із вдосконалення регіональної взаємодії за допомогою розширених програм, таких як «проповідники з посольств», які подорожують по всій країні, спілкуючись з людьми з конкретних питань, займаються зміцненням зв'язків з регіональними установами та створенням регіональних центрів для підтримки місцевих ініціатив [45]. Інша програма під назвою «Стратегічні діалоги з громадянським суспільством» була розробле-

на «для просування ініціатив з цілої низки питань, які поділяють Сполучені Штати і громадянські суспільства».

В «Огляді» підкреслюється, що урядовий підхід до взаємодії визнає нове дипломатичне операційне середовище, в якому взаємодія і співпраця мають ключове значення для просування американських інтересів і цінностей. «Наша дипломатія повинна будувати партнерські відносини і мережі, реалізовувати програми, а також взаємодіяти з громадянами, групами і організаціями». Відповідно до документа «робота з громадянським суспільством є найбільш ефективним і дієвим шляхом до просування провідних цілей зовнішньої політики» [46].

Документ уводить до обігу нове поняття «дипломатія спільнот» як «новий підхід до визначення і розвитку мережі контактів за допомогою конкретних проектів на місці, програм або подій, а потім допомагають цим мережам еволюціонувати в послідовні дійові центри в галузях, що становлять спільний інтерес». Існує дві мети дипломатії спільнот: «створення мереж контактів, які можуть працювати на себе для просування цілей відповідно до інтересів» і «демонструвати через конкретні події відданість спільним інтересам і універсальним цінностям» [47].

У ЧДОР було затверджено рекомендації, представлені в Стратегічній системі публічної дипломатії.

Стратегічна система публічної дипломатії

Стратегічна система публічної дипломатії («ССПД», або «Стратегічна система») зображується як «навігатор для публічної дипломатії», який буде промотором місії з підтримки досягнення цілей і завдань зовнішньої політики США, просування національних інтересів та підвищення національної безпеки шляхом інформування й здійснення впливу на іноземних громадян і через розширення та зміцнення відносин між народом і урядом Сполучених Штатів, громадянами світу» [48].

Стратегічна система визначає потребу в «комплексних, багатовимірних стратегіях із громадського залучення, налагодження партнерських відносин, мобілізації широких коаліцій, а також стимулювання громадської думки в усіх секторах суспільства: активістів і вчених, лідерів у сфері бізнесу та громадянського суспільства, релігійних громад та громадських організацій».

Існує п'ять «стратегічних імперативів» для ефективної публічної дипломатії:

1) формування повідомлення — розвивати активні пропагандистські стратегії для інформування, надихати і переконувати: «Ми були неправильно представлені (спотворені) — або взагалі не представлені — у дуже великій кількості глобальних переговорів»;

2) розширення та зміцнення відносин між народами — зміцнювати взаємну довіру та повагу через розширення програм та платформ публічної дипломатії — «Фундамент довіри відкриває вуха і уми»;

3) боротьба з екстремістами — дискредитувати і делегітимізувати Аль-Каїду, а також розширити можливості довіри місцевим поглядам — «Голоси екстремістів не повинні ігноруватися»;

4) краще інформувати про вироблену модель політики для забезпечення завчасного врахування у зовнішній політиці розуміння поглядів і думок зарубіжних громад: «Якщо ми літаємо із заплученими очима, то варто очікувати на катастрофу»;

5) використання ресурсів згідно з поточними пріоритетами — зміцнення структур і процесів з метою забезпечення скоординованої та ефективної публічної дипломатії: «Ми можемо зробити усе краще ... і ми повинні» [49].

У центрі уваги відносини «від людини до людини» щодо розширення сфери охоплення програм у галузі публічної дипломатії, використовуючи нові засоби масової інформації, розширення освітніх можливостей для людей за кордоном, створюючи можливості для взаємодії США та іноземних громадян через освітні та культурні програми і побудову відносин з майбутніми іноземними лідерами. Ці програми призначені для «просування національних інтересів США і розвитку бажаних навичок, які надають можливість і альтернативи екстремізму» для іноземців.

Огляд документів щодо політики США підтверджує думку професора Ріордана, що «в двадцять першому столітті дипломатія ставати дедалі більш публічною» [50]. Особливості глобальної участі, підкреслені в усіх чотирьох документах, відображають думку адміністрації Обами про те, що в нову епоху нація повинна «вийти за межі уряду», щоб «вступати в безпосередній контакт» з людьми за кордоном. Згідно із зазначеними документами адміністрація прагне зробити «обов'язковим вихід за межі держави, що є визначальною рисою зовнішньої політики США».

Огляд документів також засвідчує, що публічна дипломатія США за адміністрації Обами включає в себе багато з характеристик нової публічної дипломатії. Причому підвищену увагу приділено співпраці і налагодженню відносин з партнерами державного і приватного секторів, що є дзеркалом нового погляду публічної дипломатії, це свідчить про те, що публічні дипломати сьогодні повинні бути готові до сприяння створенню мережі неурядових організацій і народів, які поділяють спільні інтереси. Слід зазначити, що розширення та зміцнення відносин «людина з людиною», «народ з народом» є «стратегічним імперативом» в публічній дипломатії США [51].

Крім того, підвищення ролі публічної дипломатії в політичних процесах розглянуто в обох ідеях та побудові нової публічної дипломатії США. Існують також свідчення того, що двосторонній зв'язок і довгострокові реляційні стратегії визначено як вирішальні для успіху публічної дипломатії США. Нарешті, важливу роль у публічній дипломатії США відіграє власна громадськість, яка, хоча і на обмеженій

основі неофіційних «послів», зосереджує свої зусилля у рамках поширення публічної дипломатії на громадськість за кордоном.

Це є позитивною подією в публічній дипломатії США. Перехід від обміну повідомленнями, підходу попередньої адміністрації, до реляційного підходу, більш орієнтованого на «вислуховування», ніж на «розмову», вказує на значний прогрес у напрямі більш ефективної публічної дипломатії США.

1. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States (9–11 Commission). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://9-11commission.gov>.
2. The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United State. — New York: W.W. Norton & Company, 2003. — P. 349.
3. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 5.
4. *Трофименко М. В.* Структура публічної дипломатії США / М. В. Трофименко, К. В. Балабанов // Україна дипломатична: науковий щорічник. — 2014. — Вип. п'ятнадцятий. — С. 712.
5. The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United State. — New York: W.W. Norton & Company, 2003. — P. 376—377.
6. *Ibid*, P. 377.
7. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 6.
8. President Barack Obama's Inaugural Address, JANUARY 21, 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>.
9. Remarks by the President at Cairo University, June 4, 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09>.
10. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 7.
11. Pub. L. No. 80-402, 62 Stat. 6 (1948). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://legisworks.org/congress/80/publaw-402.pdf>.
12. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality / Kathy R. Fitzpatrick. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 9.
13. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations / [Brian Hocking, Jan Melissen, Peter van Ham, Cynthia P. Schneider]. — Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. — P. 25.
14. *Ibid*, P. 22.
15. *Cull N. J.* Public Diplomacy: Lessons from the Past. — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — P. 13.
16. *Zaharna R. S.* Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11. — Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010. — P. 179.
17. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 10.
18. Там само.
19. Там само.
20. Trials of Engagement: The Future of US Public Diplomacy.
21. *Cowan G.* Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy / Cowan Geoffrey, Amelia Arsenault // The Annals of the American Academy of Political and Social Science. — Vol. 616, Public Diplomacy in a Changing World. — Mar., 2008. — P. 27.
22. *Ibid*, pp. 11, 19—20.
23. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 12.
24. *Zaharna R. S.* Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11. — Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010. — P. 173.
25. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 14.
26. *Ibid*.
27. *Ibid*, p. 15.

28. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 15.
29. *Ibid*, p. 16.
30. *Ibid*, p. 17.
31. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 19.
32. *Ibid*, p. 19—21.
33. *Ibid*, p. 22.
34. *Ibid*, p. 22.
35. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 23.
36. *Ibid*, p. 23.
37. *Ibid*, p. 25.
38. US National Security Strategy. — February 2016. — Washington, The White House. — P. 4.
39. National Framework for Strategic Communication. — 2010. — Washington, The White House. — P. 1.
40. National Framework for Strategic Communication. — 2010. — Washington, The White House. — P. 2.
41. *Ibid*, p. 6.
42. *Ibid*, p. 6.
43. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 28.
44. *Ibid*.
45. *Ibid*, p. 29
46. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 29.
47. *Ibid*.
48. *Ibid*, p. 30.
49. *Ibid*, p. 31.
50. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — P. 32.
51. *Ibid*.
52. Трофименко М. В. Структура публічної дипломатії США / М. В. Трофименко, К. В. Балабанов // Україна дипломатична: науковий щорічник. — 2014. — Вип. п'ятнадцятий. — С. 709—724.
53. *Cowan G.* Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy / *Cowan Geoffrey, Amelia Arsenault* // *The Annals of the American Academy of Political and Social Science.* — Vol. 616, *Public Diplomacy in a Changing World.* — Mar., 2008. — P. 10—30.
54. *Cull N. J.* *Public Diplomacy: Lessons from the Past.* — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — 61 p.
55. *Kathy R. Fitzpatrick*. U.S. Public Diplomacy in a Post-9/11 World: From Messaging to Mutuality. — Los Angeles: Figueroa Press, 2011. — 54 p.
56. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States (9-11 Commission). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://9-11commission.gov>.
57. National Framework for Strategic Communication. — 2010. — Washington, The White House. — 14 p.
58. President Barack Obama's Inaugural Address, January 21, 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.whitehouse.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>.
59. Pub. L. No. 80-402, 62 Stat. 6 (1948). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://legisworks.org/congress/80/publaw-402.pdf>.
60. Remarks by the President at Cairo University, June 4, 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09>.
61. *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United State.* — New York: W.W. Norton & Company, 2003. — 567 p.
62. *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations* / [Brian Hocking, Jan Melissen, Peter van Ham, Cynthia P. Schneider]. — Houndmills, Basingstoke, Hampshire : Palgrave Macmillan. — 221 p.
63. US National Security Strategy. — February 2016. — Washington, The White House. — 29 p.
64. *Zaharna R.S.* *Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11.* — Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010. — 233 p.